

УДК 656.13

О.В. Карпенко, аспірантка
Національного транспортного університету, м. Київ

МІНІМАЛЬНА ЗАРОБІТНА ПЛАТА ТА ПРОБЛЕМИ ЇЇ ФОРМУВАННЯ

У статті висвітлено основні проблеми формування мінімальної заробітної плати, її невідповідність прожитковому мінімуму та шляхи її вдосконалення.

Ключові слова: заробітна плата, мінімальна заробітна плата, прожитковий мінімум, середня заробітна плата.

Постановка проблеми. Мінімальна заробітна плата (МЗП) знаходиться в тісному зв'язку з використанням трудових ресурсів і рівнем продуктивності праці, оскільки за умови її зростання створюються умови для підвищення її оплати, що, у свою чергу, забезпечують нарощування темпів зростання розширеного виробництва. Саме тому визначення МЗП слід розглядати також як встановлення певного мінімального стандарту продуктивності праці, який впливатиме на формування ціни робочої сили на ринку праці. Це стимулюватиме як робітників, так і роботодавців до оптимізації виробничої і трудової діяльності на підприємствах, підвищення кваліфікації працівників, якості людського капіталу в цілому.

Аналіз досліджень. Проблема заробітної плати, фактори впливу на зростання розміру заробітної плати, процес становлення і розвитку організації в Україні досліджуються у працях вітчизняних науковців з питань економіки, зокрема Д.П. Богині, О.А. Бугуцького, В.В. Вітвицького, В.І. Герасимчука, О.А. Грішньої, Д.Ф. Крисанова, І.С. Пасхарєва, М.Ф. Соловйова, Л.П. Червінського, О.В. Кільової та ін.

Мета статті – визначення відповідності МЗП як нижньої межі оплати простої некваліфікованої праці та її стану в Україні.

Виклад основного матеріалу. МЗП покликана стати додатковим чинником структурної перебудови економіки, раціоналізації трудових витрат. Піднесення ролі МЗП до реально ефективної категорії ринкової економіки дозволило б відновити дієвість цього потенційно потужного важеля економічної політики держави та стимулу соціально-економічного розвитку, оскільки це:

активізує дії роботодавців у частині зростання ефективності виробництва шляхом пріоритетного підвищення продуктивності праці;
визначає і гарантує отримання мінімально необхідного для робітника простої праці обсягу споживання матеріальних послуг, який достатній для відтворення його робочої сили;

збільшує надходження до бюджету від податку з доходів фізичних осіб, відповідно – можливості сплачувати робітникам галузей бюджетної сфери більш високу заробітну плату;

виконує функції реальної диференціації заробітної плати, впливаючи як на співвідношення мінімальної і середньої заробітної плати (СЗП), так і на співвідношення за основними кваліфікаційними групами, а також на співвідношення мінімальних і максимальних розмірів оплати праці;

позитивно впливає на структуру заробітної плати, співвідношення в ній постійної та змінної частин, а через це – на організацію заробітної плати на підприємстві;

сприяє зростанню надходжень до Пенсійного фонду.

Таким чином, необхідно здійснювати системні послідовні кроки щодо приведення МЗП до реально значущої величини. Відтак запровадження мінімального розміру оплати праці повинне стати інструментом держави в регулюванні ринку праці і мати на меті: встановлення реальної ціни робочої сили; зниження рівня бідності; захист працівників від можливих економічних потрясінь; детінізацію заробітної плати та зайнятості.

Для цього необхідно, зокрема, здійснити таке:

1. В основу визначення розміру МЗП покласти соціальний стандарт нормального відтворення робітника. МЗП повинна перевищувати прожитковий мінімум, щонайменш з коефіцієнтом 1,2–1,5 з метою охоплення обсягу ресурсів, необхідних для відтворення робітника та його родини.

2. Переглянути ідеологію встановлення прожиткового мінімуму як базового соціального стандарту: забезпечити використання цього стандарту відповідно до Конституції для всіх соціальних виплат та державних гарантій; удосконалити методики встановлення розміру прожиткового мінімуму задля забезпечення максимальної відповідності цього стандарту реальній вартості споживчого кошика та послуг (останній раз споживчий кошик було затверджено у 2000 році на базі цін і тарифів того часу. Таким чином, на сьогодні вартісна величина є значно заниженою, а відповідно, значно заниженим є на даний час і прожитковий мінімум); переглянути набір товарів і послуг відповідно до реальних життєвих потреб людини та медичних стандартів. Розрахунок прожиткового мінімуму проводити з урахуванням, окрім традиційного споживчого набору, податку з доходів фізичних осіб, соціальних внесків, повної оплати житла, комунальних послуг, освіти, медичного обслуговування тощо.

3. Вирішити проблему використання прожиткового мінімуму для встановлення розміру соціальних виплат.

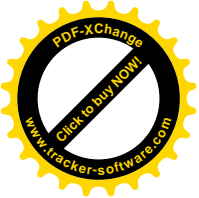
4. Розвивати політику колективних договорів. Законодавчо закріпити процедури регулювання заробітної плати в ході колективних переговорів. Політика розвинутого зростання заробітної платні повинна стати предметом договірної регулювання на всіх рівнях соціального партнерства, особливо на рівні підприємств, де визначатимуться конкретні цифри та заходи. Найважливішим напрямом вдосконалення системи мотивації праці необхідно визнати періодичний перегляд МЗП на основі обґрунтованого розрахунку [5].

Протягом перехідного до ринку періоду МЗП досить часто змінювалась (табл. 1). Дані таблиці свідчать про те, що спостерігалися суттєві коливання показника співвідношення МЗП та прожиткового мінімуму – від 38,36 до 100 %. Це пояснюється різними причинами: різними рівнями інфляції, підвищенням розміру як мінімальної заробітної плати, так і прожиткового мінімуму.

Таблиця 1

Співвідношення мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму в економіці України у 2002–2010 рр.

Рік, місяць	Мінімальна заробітна плата (МЗП), грн.	Прожитковий мінімум (ПМ) працездатних осіб, грн.	Відношення МЗП до ПМ, %
2002, січень	140	365	38,36
2002, липень	165	365	45,21
2003, січень	185	365	50,68
2003, грудень	205	365	56,16
2004, вересень	237	386,73	61,28
2005, січень	262	453	57,84
2005, квітень	290	453	64,02
2005, липень	310	453	68,43
2005, вересень	332	453	73,29
2006, січень	350	483	72,46
2006, липень	375	496	75,60
2006, грудень	400	505	79,21
2007, квітень	420	561	74,87
2007, липень	440	561	78,43
2007, жовтень	460	568	80,99

Продовж. табл. 1

Рік, місяць	Мінімальна заробітна плата (МЗП), грн.	Прожитковий мінімум (ПМ) працездатних осіб, грн.	Відношення МЗП до ПМ, %
2008, січень	515	633	81,36
2008, квітень	525	647	81,14
2008, жовтень	545	669	81,46
2008, грудень	605	669	90,43
2009, квітень	625	669	93,42
2009, липень	630	669	94,17
2009, жовтень	650	669	97,16
2009, листопад	744	744	100,00
2010, січень	869	869	100,00
2010, квітень	884	884	100,00
2010, липень	888	888	100,00
2010, жовтень	907	907	100,00
2010, грудень	922	922	100,00

У другому півріччі 2002 р. МЗП становила 45 % прожиткового мінімуму з розрахунку на працездатну особу, законодавчо встановленого на поточний рік (365 грн.). Діючий розмір МЗП у 165 грн. на місяць не міг задовольнити потреби людини навіть у продовольчих товарах на рівні мінімальних норм, покликаних забезпечити відновлення її працездатності. Тому МЗП не виконувала свою основну функцію – захисту працівників від бідності [1].

Обов'язковим критерієм визначення розміру МЗП є прийнятий в економіці розмір середньої заробітної плати (СЗП). Тільки при забезпеченні оптимальних співвідношень між МЗП і СЗП можливе виконання заробітною платою своїх основних функцій.

Цікавим є порівняльний аналіз співвідношення МЗП та СЗП і прожиткового мінімуму в країнах СНД (табл. 2). З таблиці видно, що за станом на 1 січня 2010 року за показником співвідношення МЗП та прожиткового мінімуму Україна займала третє місце після Казахстану та Білорусії. Водночас за більш важливим показником співвідношення СЗП та прожиткового мінімуму наша країна зайняла останнє місце. І тільки за співвідношенням МЗП та СЗП Україна вийшла на перше місце. Незважаючи на такий високий рейтинг показника, це може свідчити про відносно низький рівень СЗП в національній економіці.

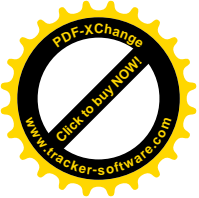

Таблиця 2

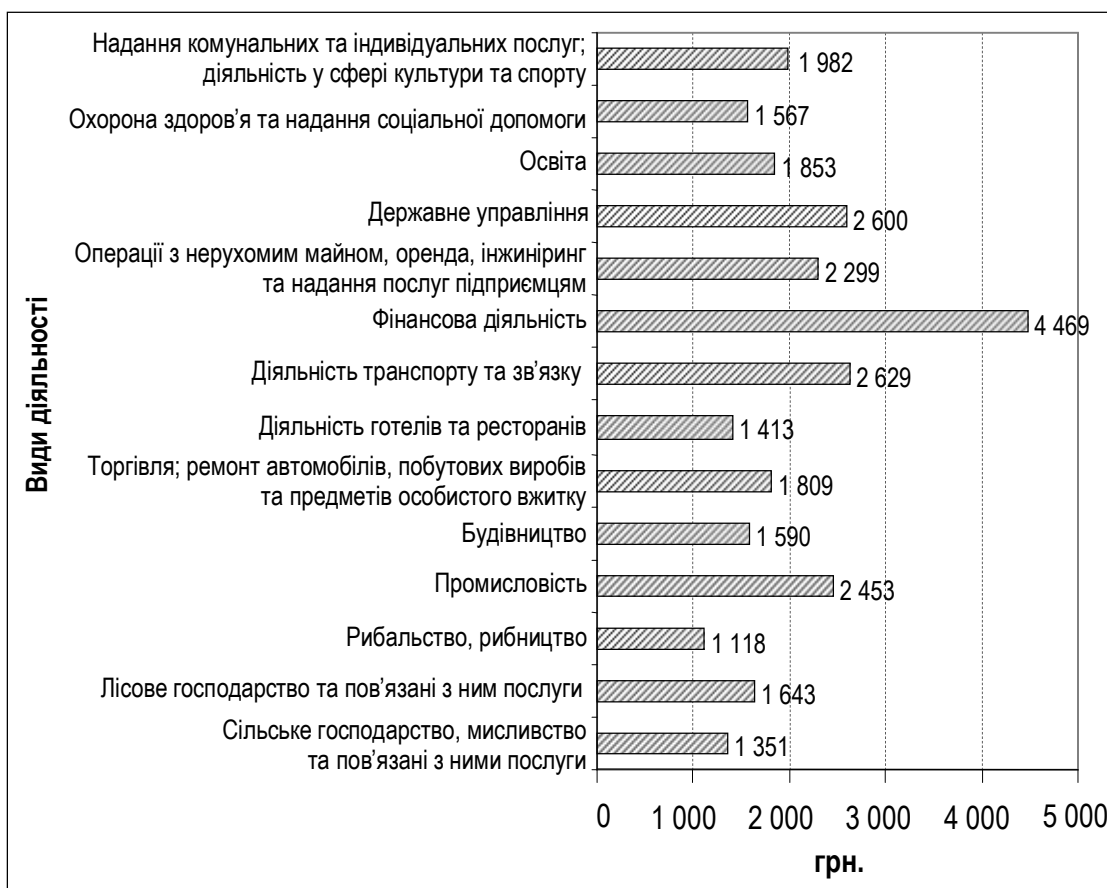
**Співвідношення мінімальної та середньої заробітної плати
до прожиткового мінімуму в деяких країнах СНД
на 1 січня 2010 року**

№ пор.	Назва країни	Мінімальна заробітна плата (МЗП)	Прожитковий мінімум (ПМ)	Середньомісячна заробітна плата (СЗП)	МЗП до ПМ, %	СЗП до ПМ, %	МЗП до СЗП, %
1	Україна						
	- гривень	869	869	1 916	100	220,48	45,35
	- дол. США; 1 дол. = 7,985 грн.	108,83	108,83	239,95			
2	Російська Федерація						
	- рублів	4 780	4 878	19 485,1	97,99	399,44	24,53
	- дол. США; 1 дол. = 30,732 руб.	155,54	158,72	634,03			
3	Білорусь						
	- біл. руб.	258 600	250 700	999 963	103,15	398,86	25,8
	- дол. США; 1 дол. = 2 859 біл. руб.	90,45	87,68	349,8			
4	Казахстан						
	- тенге	14 952	12 141	66 890	123,15	550,94	22,35
	- дол. США; 1 дол. = 148,46 тенге	100,7	81,77	450,55			
5	Азербайджан						
	- манати	75	96	296,9	78,12	309,27	25,26
	- дол. США; 1 дол. = 0,803 ман.	93,4	119,55	369,74			

Незважаючи на такий високий рейтинг показника, це може свідчити про відносно низький рівень середньої заробітної плати в національній економіці [1; 3].

Як видно з рисунка 1, найбільша середньомісячна заробітна плата спостерігається в галузі фінансової діяльності і становить 4 469 грн., найменша – в галузі рибальства 1 118 грн. Другою за розміром середньомісячної заробітної плати галуззю є діяльність транспорту та зв'язку – 2 629 грн.

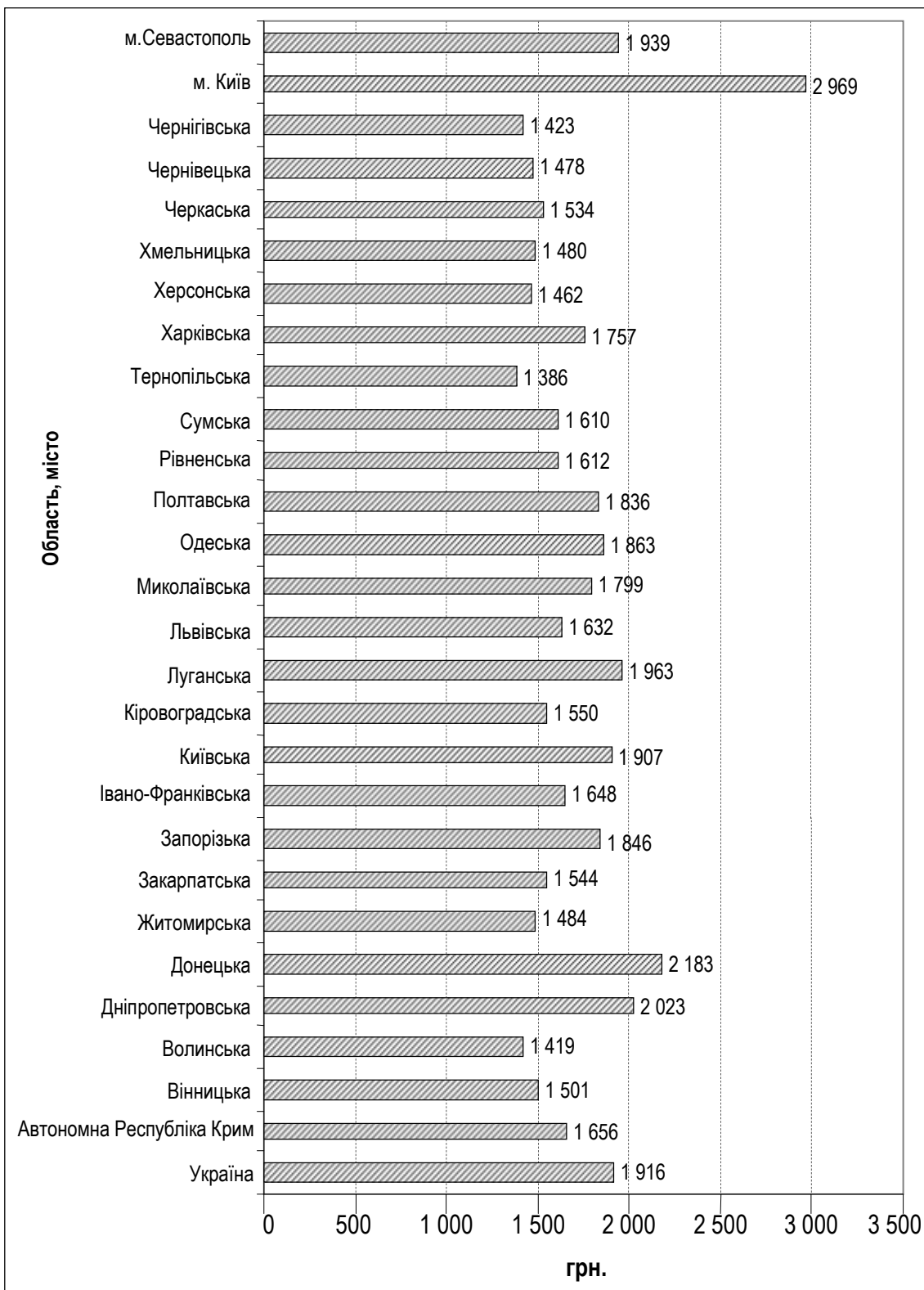

Рис. 1. Розмір середньомісячної заробітної плати за станом на 1 липня 2010 року за видами економічної діяльності в Україні

Розмір середньомісячної заробітної плати за станом на січень 2010 р. за регіонами подано на рис. 2.

Отже, як бачимо, найбільш привабливими з точки зору отримання доходів є м. Київ, Донецька та Дніпропетровська області, найменш привабливими – Тернопільська, Волинська та Чернігівська області. Складність праці, відповідальність, рівень кваліфікації впливають на розмір посадового окладу і тарифної ставки.

Чим вищий рівень складності праці, відповідальності працівника, який обіймає певну посаду, робоче місце, чим вищий рівень кваліфікації, необхідний працівнику для виконання завдань і робіт, тим вищою є кваліфікаційна група, розряд, до яких належать посада, робоче місце. Відповідно більшими є розміри посадового окладу і тарифної ставки, передбачені для даної кваліфікаційної групи, розряду [2; 4].

Рис. 2. Розмір середньомісячної заробітної плати за станом на січень 2010 р. за регіонами України

Висновки. Отже, основними і найважливішими показниками, що характеризують стан заробітної плати, є прожитковий мінімум, мінімальна та середня заробітна плата. Особливістю МЗП є її “швидке старіння”, що зумовлює необхідність регулярного коригування її розмірів. Це пов’язано зі змінами в обсягах виробництва і структурі економіки, тенденцій на ринку праці, доходів і цін на споживчі товари, з процесами глобалізації.

Світовий досвід переконує, що терміни коригування мінімальної заробітної плати мають, з одного боку, враховувати постійні зміни в динаміці цін і загальних доходів працівників з метою забезпечення захисту окремих категорій працівників, які мають найменші доходи, а з іншого – забезпечувати стабільність тарифної системи у разі прямого або побічного впливу на неї, зменшення ризику інфляційного тиску, пов’язаного зі зростанням рівня заробітної плати і цін. Чим коротший інтервал між термінами коригування, тим більше рівень мінімальної заробітної плати збігається зі змінами, що на нього впливають.

Список літератури

1. Горловський, Р. Мінімальна заробітна плата як інструмент мотивації праці [Текст] / Р. Горловський // Україна: аспекти праці. – 2003. – № 1. – С. 43–47.
2. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua>.
3. Моя зарплата в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // <http://mojazarplata.com.ua>.
4. Цибмалюк, С. Диференціація заробітної плати: види, чинники, сучасний стан в Україні [Текст] / С. Цибмалюк // Україна: аспекти праці. – 2009. – № 4. – С. 16–22.
5. Яременко, Л. Мінімальна заробітна плата як державна соціальна гарантія [Текст] / Л. Яременко // Національний вісник університету. – 2010. – № 14 ; [Електронний ресурс] http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Evu/2010_14/Yaremenko.pdf.

Summary

In the article the main problems of forming of the minimum wage, its discrepancy to a living wage and methods of its improvement are specified.

Отримано 10.12.2010

Карпенко, О.В. Мінімальна заробітна плата та проблеми її формування [Текст] / О.В. Карпенко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: збірник наукових праць. – Суми: УАБС НБУ, 2010. - Т. 30. - С. 128-135.